

VATANDAŞLIK PRATIĞİ VE DENGE UNSURU OLARAK KATILIMCI DEMOKRASİ: AVANTAJLAR VE AÇMAZLAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Miray ÖZDEN¹

Öz

Demokrasinin meşruiyet krizi, demokratik prensiplerle ilgili daha erişilebilir hedefler belirlemek için yeni düşünce biçimlerinin geliştirilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır. Bu amaç doğrultusunda, modern demokratik modeller bu dönemde, vatandaşların öncelik kazanabileceği ve temsil sorunlarının geliştirilebileceği düşünce akımlarının ve paylaşılan tartışma alanlarının içinde yeniden yorumlanmıştır. Katılımcı demokrasi, vatandaşların görüşlerini ifade edebileceği, bir 'ses' oluşturabileceği ve yaşam alanlarıyla ilgili projelere katkıda bulunabileceği mekanizmaların tasarlanmasında önem taşımaktadır. Vatandaşların ihtiyaçlarını doğru bir şekilde belirlemek ve karar alma süreçlerine dâhil etmek geleneksel temsilci yöntemlerinde daha zor olsa da katılımcı yaklaşımlar özelleştirilmiş hizmetlerin oluşturulmasını önemli ölçüde kolaylaştırmaktadır. Katılımcı demokrasi, özellikle vatandaşlık uygulamalarının ilerletilmesinde denge unsuru olarak avantajlar sunsa da aynı zamanda zor hedefleri gün yüzüne çıkararak, karar alma süreçlerini yeniden tasarlama aşamalarında eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu da teorinin içinde açmaz olarak değerlendirilen unsurların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu amaçla çalışma öncelikli olarak temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçilmesi gerekliliğini vurgulayan etmenlere değinecek, daha sonra katılımcı demokrasinin nitelikleri, avantajları ve açmazları vatandaş katılımındaki görünümü üzerinde yoğunlaşacaktır.

Anahtar kelimeler: Katılımcı demokrasi, vatandaş, katılım, demokrasi, demokrasi krizi

JEL Kodları: H1, Z18, R00

PARTICIPATORY DEMOCRACY AS A PRACTICE OF CITIZENSHIP AND A BALANCING ELEMENT: AN ASSESSMENT ON ADVANTAGES AND CHALLENGES

Abstract

The legitimacy crisis experienced by democracy has highlighted the necessity for the development of new modes of thinking in order to establish more achievable goals concerning democratic principles. In this regard, modern-era democracy models have been reinterpreted through the lenses of ideologies that emphasize shared spaces for deliberation and opportunities for citizens to take the forefront. Participatory democracy is of paramount importance in designing mechanisms through which citizens can voice their opinions, contribute to the formation of a collective 'voice,' and provide insights and suggestions on projects that pertain to their living spaces. While in classical representative methods, identifying citizens' needs accurately and considering them in decision-making processes can be challenging, participatory approaches facilitate the creation of services tailored to these needs more easily. As a balancing element, participatory democracy offers advantages, particularly in advancing the practice of citizenship. However, although it sets forth challenging objectives and demands heightened awareness, it has been subject to criticism during the phases of reconfiguring decision-making processes, giving rise to dilemmas within the theory. Consequently, this study primarily highlights the factors underscoring the need to

¹ **Sorumlu Yazar (Corresponding Author)**, Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Yerel Yönetimler Anabilim Dalı, Tekirdağ, TÜRKİYE. mirayozden0@gmail.com, 0000-0001-7998-9699

Makalenin Türü (Article Type): Araştırma Makalesi (Research Article)

Makale Geliş Tarihi (Received Date): 26.08.2023

Makale Kabul Tarihi (Accepted Date): 16.10.2023

DOI: 10.56337/sbm.1350610

Atf (Cite): Özden, M. (2023). Vatandaşlık Pratiği ve Denge Unsuru Olarak Katılımcı Demokrasi: Avantajlar ve Açmazlar Üzerine Bir Değerlendirme, *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2023(2), 209-222.

transition from representative democracy to participatory democracy. Subsequently, it delves into the attributes, benefits, and challenges of participatory democracy, focusing on its manifestation in citizen engagement.

Keywords: Participatory democracy, citizenship, participation, democracy, democracy crisis

JEL Codes: H1, Z18, R00

1. Giriş

Günümüz dünyasında demokrasinin evrensel değerleri ve ilkeleri, siyasi sistemlerin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, vatandaşların aktif katılımı ve demokratik süreçlerde etkin rol oynaması, toplumların kalkınması ve yönetimlerin meşruiyetini artırması açısından büyük önem taşımaktadır. Demokrasinin uzun ve kapsamlı bir tarihe sahip olması, kavramsal tartışmaların odağının da genişlemesine sebep olarak, demokrasi modellerinin yaşanılan koşullara bağlı şekilde genişletilmesine katkı sunmuştur. Fakat demokrasinin son dönemler içerisinde doğru kaynaklarla ve uygulamalar ile beslenememesi, kan kaybetmesine neden olmuş, modern yaklaşımlarla tekrar hayata döndürülmesi tartışılmaya başlanmıştır. Demokrasinin krizi olarak nitelendirilen aşamalar daha çok temsili demokrasinin taşıdığı eleştiriler etrafında yoğunlaşmıştır. Temsili demokrasinin yaşamış olduğu meşruiyet krizi, son dönemlerde birçok ülkede gözlemlenen ve demokratik sistemlere yönelik ciddi sorgulamalara yol açan bir olgudur. Temsili demokrasi, seçilmiş temsilcilerin halk adına kararlar alması ve yönetimi üstlenmesi esasına dayanır. Ancak, bu model zamanla çeşitli sorunlar ve eleştirilere maruz kalmıştır. Temsili demokrasinin meşruiyet krizi, daha çok, şu temel sorunlarından kaynaklanmaktadır:

- *Temsil Edilenleri Yansıtamama:* Temsili demokrasi, halkın iradesini seçilmiş temsilciler aracılığıyla yansıtmayı amaçlar. Ancak zaman içinde, seçilmiş liderlerin ve partilerin halkın gerçek ihtiyaçlarını ve görüşlerini yeterince yansıtamadığına dair şüpheler oluşmuştur. Özellikle belirli grupların veya çıkarların daha fazla temsil edildiği ve toplumsal çeşitliliğin yeterince yansıtılmadığı durumlar, meşruiyet krizine yol açabilir.
- *Karar Süreçlerinin Şeffaflığı ve Katılımcılığı:* Temsili demokraside kararlar seçilmiş temsilciler tarafından alındığından, karar süreçlerinin ne kadar şeffaf ve katılımcı olduğu sorgulanabilir. Bu durum, halkın kararlara etkili bir şekilde katılmama ve kararların arkasındaki gerekçeleri anlayamama gibi sorunları beraberinde getirebilir.
- *Parti Siyaseti ve Uzlaşmazlık:* Temsili demokraside siyasi partiler ve farklı görüşleri temsil eden gruplar önemli bir rol oynar. Ancak bu partiler arasındaki rekabet ve uzlaşmazlık, karar alma süreçlerini sıkıntıya sokabilir. Özellikle parti politikalarının kişisel veya parti çıkarlarına dayandığı algısı, halkın güvenini sarsabilir.
- *Dijital Dönüşüm ve Bilgi Erişimi:* Teknolojik ilerlemeler, halkın daha fazla bilgiye ve katılıma ulaşmasını sağlamış olsa da, bu aynı zamanda yanıltıcı bilgilerin ve çeşitli manipülasyonların da yayılmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum, halkın güvenini sarsarak demokratik süreçlerin meşruiyetini tehlikeye atabilir.

Bu meşruiyet krizi, halkın demokratik sistemlere olan güvenini zayıflatma ve toplumsal kutuplaşmayı artırma riskini de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle, birçok ülke, temsili demokrasinin eksikliklerini ele almak ve demokratik süreçleri daha şeffaf, katılımcı ve hesap verebilir hale getirmek için reform adımları atmaktadır. Katılımcı demokrasi, bu bağlamda daha doğrudan halk katılımını teşvik ederek meşruiyet krizine çözüm oluşturma potansiyeline sahip bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Katılımcı demokrasi, bireylerin siyasi karar alma süreçlerine doğrudan iştirak ettiği, görüşlerini özgürce ifade ettiği ve toplumsal meselelere etkili bir şekilde müdahil olduğu bir demokrasi biçimidir. Bu amaçla çalışma, vatandaşlık pratiğinin ve katılımcı demokrasinin, demokratik sistemlerin işleyişi üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle, katılımcı demokrasinin sağladığı avantajlar ile beraberinde getirdiği potansiyel açmazları ele alarak, bu demokrasi biçiminin toplumsal denge unsuru olarak nasıl işlev gördüğünü analiz etmeyi hedeflemektedir.

Çalışmanın ilerleyen başlıklarında, vatandaşlık pratiği ve katılımcı demokrasinin temel dinamikleri üzerine odaklanılacaktır. Ardından, katılımcı demokrasinin avantajlarına derinlemesine bir bakış sunularak, bu avantajların demokratik karar alma süreçlerine nasıl zenginlik kattığı açıklanacaktır. Ancak her siyasi modelde olduğu gibi, katılımcı demokrasinin de beraberinde getirdiği potansiyel

zorluklar ve açmazlar bulunmaktadır. Bu nedenle makale, katılımcı demokrasinin sınırlamalarını ve bu sınırlamaların nasıl üstesinden gelinebileceğini ele alarak, denge unsurunu sağlama potansiyelini değerlendirecektir.

Sonuç olarak, bu makale vatandaşlık pratiği ve katılımcı demokrasinin demokratik sistemlere olan katkılarını ve bu katkıların nasıl optimize edilebileceğini tartışmayı amaçlamaktadır. Katılımcı demokrasinin güçlü yönleri ve zayıf noktaları, demokratik toplumların inşasında ve sürdürülebilir yönetimlerin tesisinde dikkate alınması gereken önemli unsurlardır. Bu çalışma, katılımcı demokrasinin teorik çerçevesini genişleterek, pratik uygulamalardaki etkilerini anlamamıza ve demokratik süreçlerin daha adil, şeffaf ve katılımcı hale getirilmesine yönelik adımlar atmamıza katkı sağlayacaktır.

2. Demokrasinin “Meşruiyet Krizinden”² Çıkış Anahtarı Olarak Katılımcı Demokrasi

Demokrasi kavramı, İngilizce kullanımını, on altıncı yüzyılda Fransızca “democratie” sözcüğünden almıştır. Köken olarak Yunanca’da kök anlamları demos (halk) ve kratos (kural) olan *demokratia* kelimesinden türemiştir. Demokrasi, monarşi ve aristokrasilerden farklı olarak halkın yönettiği bir yönetim biçimi anlamına gelmekte, halk arasında bir tür siyasi eşitliğin olduğu bir devleti gerektirmektedir (Held, 1991, s. 876). Bu bağlamda demokrasi, Abraham Lincoln’un belirttiği gibi, “*halkın halk tarafından halk için yönetimidir*”, yani halkın tercihleriyle uyumlu bir şekilde gerçekleşen bir yönetim biçimidir (Uslu, 2015, s. 137). Demokrasi, sahip olduğu özellikler ve prensipler ile var olan anlamını şekillendirirken, kurumlar aracılığıyla gelişmektedir. Bu özellikler ne kadar iyi beslenirse, demokrasinin yaşam alanı o kadar genişler ve anlamın sürdürülebilirliği sağlanabilir.

Demokrasi kavramının çok uzun ve kapsamlı bir geçmişi bulunmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde yaşanan gelişmeler ile birlikte farklı tanımlara sahip olması nedeniyle, kavramsal açıdan ifade ettiği içerik de değişiklik göstererek, çeşitli anlatımların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Demokrasinin en temel ve en genel anlatımının odağında “halkın egemenliği” ifadesi yer almaktadır. Bu tanım, bize demokrasinin vatandaşların kendi yönetimlerini kullanma yetkisine sahip olduğunu ifade ederken, siyasi sistemlerde uygulanan demokrasi kavramının pratikteki temel yönlerinin sıklıkla göz ardı edildiği paradoksuyla ilgili ipucu sunmaktadır (Özden, 2020, s.2). Bu nedenle demokrasi ile ilgili tanımlamasını üç farklı yaklaşım etrafında tartışan Bassiouni, demokrasinin *süreç, koşul ve sonuç* üzerinden gelişme gösterdiğini belirtmiştir. Demokrasinin ilk aşaması olarak nitelendirilen süreç basamağı daha çok bütünsel bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Formalitelerin, seçimlerin, prosedürlerin ve siyasi organizasyonların tümünü ifade etmektedir. Koşul olarak değerlendirilen ikinci aşama ise daha çok demokratik süreçlerin ve sonuçların yönetim ve sivil toplum yönünden kapsayıcılığını vurgulamaktadır. Demokrasinin bir sonuç olarak değerlendirilmesi, genellikle hükümetler tarafından belirlenen politikaların ve uygulamaların hayata geçirilmesi, soyut anlatımların somutlaştırılmasıdır (Bassiouni, 1998, s.5). Bu üç yaklaşım birbirini dışlamadığı gibi aslında bir süreklilik içermektedir.

Demokrasinin olmazsa olmaz ilkeleri konusunda kaynak isimlerden olan Dahl, demokrasinin neyi ifade etmesi gerekliliğini politik eşitliğin sağlanması açısından şart gördüğü kriterler çerçevesinde açıklamaktadır. Ona göre, demokrasinin varlığını sürdürebilmesi ve bir kurumun demokratik olarak sayılabilmesi aşağıda belirtilen beş ilkeyi gerçekleştirmesine bağlıdır. Bu ilkeleri ise şu şekilde sıralamaktadır (Dahl, 2015, s. 40-45):

1- *Etkin Katılım*: Tüm üyelerin politikanın ne olduğu konusunda (topluluk tarafından kabul edilmesinden önce) görüşlerini ifade ederken eşit ve etkin imkânlarla sahip olmasıdır.

2- *Karar aşamasında Oy Kullanma Eşitliği*: Kolektif karar almanın belirleyici aşamasında her yurttaşın kendi düşüncesinin diğer yurttaşların düşünceleriyle eşit ağırlıkta sayılması sağlanmalıdır.

² Demokrasinin meşruiyet krizi olarak nitelendirilen gelişmeler temsili demokrasi açısından yapılan eleştiriler temelinde yoğunlaştığından ötürü, bu başlık altında derinlemesine bir demokrasi kuramı açıklamaları, demokrasi modelleri detaylandırılması yapılmayacaktır. Burada kriz olarak nitelendirilen ve katılımcı demokrasiye –ve modern demokrasi kuramlarına (müzakereci vd.)- geçişi gerekli kılan etmenler, temsili demokrasi eleştirileri üzerinden yapılacaktır. Demokrasi ve kuramlar üzerinden ayrıntılı bilgi için bknz. Özden, M. (2020). Katılımcı Demokrasi: Trakya’da Yerel Katılım Pratikleri, Gazi Yayınevi.

3- *Bilinçli Anlayış*: Vatandaşlar, önlerindeki bir konuda hangi tercihin kendi çıkarlarına en iyi şekilde hizmet edeceğini keşfetme ve onaylama konusunda geniş ve eşit fırsatlara sahip olmalıdır.

4- *Gündemin Kontrolü*: Kamusal gündem konusunda vatandaşlara, gündem kontrolü için yetki verilmelidir.

5- *Kapsayıcılık*: Bütün yetişkin vatandaşların vatandaşlık haklarına sahip olması gerekmektedir.

Dahl, yukarıda geçen kriterlerin demokratik süreci tam olarak belirlediğini ifade etmekte ve siyasi eşitlik üzerinde değerlendirmelerini bu görüşler etrafında şekillendirmektedir. Demokrasinin sahip olduğu önem yalnızca uygulamalarda, benimsenen kurallarda kendini göstermemektedir. Vatandaşların kendilerine sunulan imkanlardan ne kadar yararlanabildiği ya da bu savunulara ne kadar uyum sağlayıp da karar alabildikleri de demokrasinin kazanımı olarak değerlendirilmektedir. Ancak burada fırsat olarak değerlendirilen unsurlar ya da demokrasinin fayda sağlayacağı alanlar, çok partili siyasal yapının gücü, ahlaki görüşlerin ve değer oluşumunun dinamizmi gibi etkenlere bağlı olarak değişebilmektedir (Sen, 2004, s. 217).

Schumpeter ise, demokrasinin anlamı konusundaki tartışmayı, halkın iradesinin ortak iyiyi yansıtmak olarak görülmesini eleştirerek başlatmaktadır. Ona göre, klasik demokrasi tanımının içerdiği ortak iyi bulma çabası hem imkansız, hem de azınlıkları dışlama riskini taşıdığı için tehlikeli bir yaklaşımdır. Schumpeter'e göre, halkın iradesi zaten mevcut bir şey değildir, manipülasyonlar sonucu oluşur ve rasyonel değildir (Sözen, 2015, s. 59).

Schumpeter, demokrasinin tanımını yaparken “demokrasinin değeri, demokrasinin anlamı ve demokrasinin kurumları” olarak üç ayrı boyuta ayıran bir model kullanmıştır. Ona göre, demokratik teoriye yönelen farklı yaklaşımlar, bu üç boyutta hangisine vurgu yaptıklarına veya hangi alanı öncelikli gördüklerine bağlı olarak değişkenlik gösterir. Bu üçgen yapısına göre, kurumsal düzenlemelerin varlığı ve adil seçimlerin yapılmasıyla oluşan bir süreci ifade eden demokrasinin anlamı aynı zamanda demokrasinin değerini yansıtır (Cunningham, 2002, s. 11). Schumpeter, burada demokratik süreci, bireylerin politik kararları almak için halkın oyuyla rekabet içinde iktidar elde ettikleri bir kurumsal sistem olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, bu sürecin ve demokrasinin başarılı olabilmesi için gerekli koşulları dört ana başlık altında sıralamaktadır (Schumpeter, 2007, ss. 380-390):

- İlk şart, yeterlilik üzerine kurgulanmıştır. Burada özellikle, seçim süreçlerinde yer alacak olan, siyasi parti üyelerinin, milletvekillerinin nitelik olarak üstün olmaları gerekmektedir.
- Demokrasinin başarısındaki ikinci şart, siyasal kararlarının etki alanının çok geniş olmamasıdır. Daha somut bir şekilde ifade edersek, bu alan, örneğin politik uygulamalarıyla sürekli bir mücadeleye maruz kalan bir hükümet tarafından başarılı bir şekilde çözümlenen sorunların çeşit ve miktarına değil, belirli bir zaman ve yerde, bu hükümeti oluşturanların niteliğine ve iş görmeleri gerekli politik mekanizma ile kamuoyunun yaklaşımlarına bağlıdır.
- Üçüncü bir şart olarak, modern bir endüstri toplumunda, demokratik bir hükümet, kamu çıkarını ilgilendiren herhangi bir görev için, (hem küçük hem de büyük öneme sahip olsun) güçlü bir görev duygusu ve birlik anlayışına sahip, iyi hazırlanmış ve geleneklere sahip bir bürokrasinin hizmetlerinden yararlanmalıdır.
- Dördüncü grup şartlar; “demokratik oto kontrol” deyiminde özetlenebilir. Demokratik oto kontrol, etik ve ahlak kavramlarını önceliklendirerek parlamento ve seçmen gruplarının bu doğrultuda davranması gerekliliğini savunmalı ve bunu demokrasinin sürdürülebilirliğinin anahtarı olarak görmelidir.

Demokrasi ve siyaset okumalarında kaynak isimlerden olan Aristoteles için demokratik süreçler özgürlük kavramı etrafında yoğunlaşmaktadır. Aristo, sırayla yönetmenin gerekliliğini, adalet ve çoğunluk yönetiminin esas olduğunu belirterek demokrasi için şu ilkelerin gerekli olduğunu sıralamaktadır (Aristoteles, 2014, ss. 220-222):

- Tüm yurttaşların, devlet görevlerine seçilme yeterliliğine sahip olması
- Hem bireysel hem de kolektif olarak herkesin birbirini yönetme imkanlarının bulunması ve bu farkındalığın oluşması
- Görevlere atama işlemlerinin daha objektif yöntemlerle, kura ile yapılması

- Mülkiyet sahibi olma şartının kamu görevi için zorunlu tutulmamasının sağlanması
- Görev süresi bitimlerinde aynı kişinin ikinci kez aynı görevi sürdürmesinin sonlandırılması
- Kısa görev sürelerinin oluşturulması
- Jürili mahkemelerin üyeliklerinde vatandaşlar arasından seçimin oluşturulması
- Meclisin (Ekklesia) ülkedeki en üst güç olarak değerlendirilmesi
- Devlet görevlerinde düzenli ücret ödemesinin bulunması
- Kamusal görevlerde sürekliliğin olmaması

Aristoteles'in demokrasi için belirlediği bu temel ilkeler, bugün için tartışılır nitelikte olsa da modern toplumlar için yol gösterici niteliktedir. Aslında burada gözetilen temel hedef, halkın siyasal iktidar sürecindeki belirleyici konumu ve egemenliği tekelinde tutmasıdır.

Demokrasi kavramının derinleşmesi adına açıklanan ilkeler demokrasinin kurumları³ ile desteklenmekte ve geliştirilmektedir. Bu sebeple demokrasinin “meşruiyet krizi” olarak nitelendirilen süreçlerinde, kurumların zedelendiği görülmektedir. Demokrasinin ilk olarak ortaya çıktığı Yunan demokrasisinde doğrudan demokrasi yönteminin uygulanması, vatandaşların karar alma süreçlerinde daha etkin olduğu anlamını taşıması itibarı ile önemli bir başlangıç olarak kabul edilmektedir. Doğrudan demokrasinin, ölçek sorunu ile birlikte uygulama alanı aşamasında sıkıntılar yaşaması, demokrasinin daha çok temsilciler vasıtası ile yürütülmesini gerekli kılmış ve temsili demokrasi, demokrasi tarihinde uzun yıllar boyunca hâkim görüş haline gelmiştir. Temsili demokrasinin önemli aracı olan seçimler, demokrasinin de temel sağlayıcısı olarak vatandaşların istek ve taleplerini iletme konusunda siyasi parti temsilcilerini etkin kılmalarına yol açmıştır. Burada siyasi düzenin temel dinamiği “oy verme” üzerine kurulmuştur ve vatandaşların siyasi sistem içerisindeki rolü de oy verme ile sınırlı tutulmuştur. Başlangıçta doğrudan demokrasi modeline göre artan nüfusa bağlı olarak, daha avantajlı uygulama alanı bulan temsili demokrasi daha sonraları eleştirilerin de odağı haline gelerek “demokrasinin meşruiyet krizi” olarak nitelendirilen tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Demokrasinin kriz olarak nitelendirdiği süreçler daha çok, vatandaşların siyasete ilgisinin azalması, siyasi okuryazarlığın oluşmaması, demokrasinin kurumlarına olan güvenin azalması, siyasi parti üyeliklerinde düşüşün yaşanması, sivil toplumun artan gücü ve temsilcilerin vatandaşları temsil etmede yetersizliği gibi başlıklar etrafında gündemdeki yerini almıştır. Bunların yanı sıra, demokrasinin tercih edilebilir bir yönetim şekli olarak kabul edilmesine etki eden, vatandaşların daha fazla “ses” oluşturabilme etkinlikleri ve protestoları da hala geliştirilebilir bir proje olmasını düşündürmektedir. Bu noktada, demokrasinin katılım isteği ile desteklenmesi, küresel vatandaşlığın boyutlarının genişletilerek farkındalık düzeyinin yükseltilmesi ve dünya genelinde bilgiye erişimin artması gibi etmenler, bu görüşlerin güçlenmesine yardımcı olmaktadır. Meşruiyet krizi yaşamasının nedeni olarak nitelendirilen noktada, demokrasinin anlamsal ve kavramsal sürecinin tamamlanmamış olması yatmaktadır. Bu düşünce demokrasiye bazı yönlerden (dinamizm kazandırma) avantaj sağlıyorken, sınırlarının belirsiz oluşu anlamında da sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, demokrasi krizinden bahsedebilmek için hangi tür demokrasiden (katılımcı, sosyal, müzakereci, liberal, temsili gibi) bahsedildiğinin belirlenmesi ve kriz kavramının farklı bağlamlarının ele alınması gerekmektedir. Bu yaklaşım, var olan zorlukların üstesinden gelebilmek için bir çözüm olarak görülmektedir.

Bazı teorisyenler, örneğin Reinhart Koselleck (1988), krizleri akut olaylar olarak düşünürler, bu durumda siyasi sistemlerin varlığına doğrudan bir tehdit söz konusudur. Koselleck'e göre, gizli bir kriz sadece henüz akut düzeye ulaşmamış bir krizdir. Gizli bir kriz döneminde, devletin değerleri halkın değerlerinden uzaklaşarak ahlaki bir ikili oluşturur. Devlet, gizli kriz döneminde halkı dinlemek ve bu ikiliği düzeltmek fırsatına sahiptir. Ancak bu ikiliği göz ardı ederse, gizli krizin akut bir krize dönüşmesine neden olma riski taşır, bu da bir 'gerçek isyan anı' oluşturur (Koselleck, 1988, s. 155). Koselleck'e göre, gizli kriz, devletin akut krizi önleme fırsatına sahip olduğu bir dönemdir. Tehdit, gizli krizden değil, gizli krizin akut hale gelebileceği olasılığından gelmektedir.

---

³ Sivil toplum örgütleri, anayasa, parlamento, yürütme ve siyasi partiler demokrasinin kurumları olarak sayılmaktadır (Parlak, 2011, s.154).

Habermas'ın (1975) meşruiyet krizi teorisi, bir meşruiyet krizini devletin 'ertelemeye' veya 'kaçınmaya' çalıştığı bir 'doğal kader' olarak tanımlar. Ancak son zamanlarda diğer teorisyenler, Andrew Gamble (2014), Wolfgang Streeck (2014) ve David Runciman (2018) gibi, krizin hiçbir zaman akut hale gelmeyebileceği, siyasi sistemden isteksizce hoşnut olunan bir kriz olasılığını düşünmeye başlamışlardır. Bu durumda insanlar, ona alternatif görmemekte ve/veya akut reddin sonuçlarından korkmaktadırlar (Studabaker, 2023, s. 231).

Demokrasi tartışmalarının temel noktası, aslında demokrasi idealinin ciddi şekilde zedelendiği iddiası etrafında dönmektedir. Bu, yönetici elitlerin içindeki sorunları, genel halkın içindeki sorunları ve hükümet ile halk arasındaki ilişkiyi aracılık eden kurumların içindeki sorunları yansıtmaktadır. Bu iddia, demokrasi idealinin veya projesinin meşruiyet krizi yaşadığına dair söylemlerin derinleşmesine etki etmektedir. Ayrıca, özellikle kapitalizm, ekonomik krizler, temsil krizi, etnik talepler ve çoğulculuk gibi konulardan kaynaklanan etkenler de bu söylemlerin artmasına sebep olmaktadır. Geleneksel temsili demokrasinin, vatandaş katılımını yalnızca seçim dönemleri ile sınırlı tuttuğu görüşü yaygınlaştıkça, politika oluşturma ve uygulama süreçlerinde seçilmiş yetkililerin yurttaşları daha fazla dâhil etmesi gerektiği talebi kabul görmeye başlamıştır (Özden, 2020, s. 58).

Katılımcı demokrasinin özü katılım kavramının içeriğine ilişkin temel unsurların geliştirilmesi aşamalarından oluşmaktadır. Katılım, bireylerin hem merkezi yönetimin hem de yerel yönetimin işleyişi ve kararlarına etki etme pratiği olarak tanımlanmaktadır. Bu pratiği, yurttaşların yönetimde etkili olma ve alınan kararları şekillendirme fırsatı sunarak, demokratik halk egemenliği ilkesi ve komşuluk ilişkilerine dayanan bir hak olarak görmektedir. Katılım, temelde yerel düzeyde yaşayan bireylerin günlük yaşamlarını etkileyen koşullar ve ilişkiler üzerinde söz sahibi olma hakkını vurgulamaktadır. Bu nedenle, katılım pratiği hem yerel düzeydeki vatandaşlara kamusal alanda aktif yurttaşlık rolü vererek güçlendirir, hem de demokratik yollarla toplumun ortak yaşamını şekillendirmeye katılma hakkını sunmaktadır (Göymen vd. 2014, s.25).

Katılımcı demokrasinin özgünlüğü ve öne çıkışı, katılım kavramına büyük önem vermesinden ve bu nedenle katılımın saf ve sulandırılmamış bir anlamını vurgulamasından kaynaklanmaktadır. Katılımcı demokrasiyi tanımlarken, seçimlerin tamamen ortadan kaldırılması veya temsil sisteminin tamamen görmezden gelinmesi gerekmez. Buradaki kritik fark, seçimlerin katılımı teşvik etmek için yeterli veya uygun bir araç olarak kabul edilmemesidir. Sadece seçimlere katılmak, katılımcı demokrasi için yeterli bir şart kabul edilmemekte, demokrasinin temeli olan unsurların sağlanmasında bütünsel süreçlerin inşa edilmesi (Sartori, 2014, ss.149-150).

Halk yığınlarının, kendilerini yönetenlerden kopukluğunun giderilmesi gereksinmesi bütün dünyada güncelliğini korumaktadır. Bu gereksinme, temsili demokrasinin "seçim" ve "temsil" süreçlerine ilişkin yetersizliklerden kaynaklanan güvensizlikle yakından ilgilidir. Örneğin, aday belirleme süreçlerinde son sözün siyasal parti önderlerinin iki dudağının ucunda olması gibi uygulamalar bu güvensizliği arttırmaktadır. İşte bu güven bunalımı, günümüzde doğrudan demokrasi araçlarından yararlanmak üzere çareler aranmasını gündeme getirmiş bulunmaktadır. En azından, temsili demokrasiye özgü kurumların ve araçların doğrudan demokrasi araçlarıyla güçlendirilmesi arzu edilmektedir (Keleş vd. 2020, s. 18). Bu güncel gelişme katılımcı demokrasinin ön plana çıkmasına katkı sağlayarak, katılımcı demokrasiyi oluşturan dinamiklerin tartışılmasını sağlamıştır.

3. Katılımcı Demokrasinin Dinamikleri

Katılımcılık ve demokrasi konusunda birçok isim ve çalışma bulunmasına rağmen, katılımcı demokrasi konusunda ortaya çıkan çalışmalar ve isimler aynı oranda çok değildir. Bunun kaynağı olarak gösterilen argüman, katılımcı demokrasi çalışmalarının uygulama aşamalarının teori aşamalarından önde olduğu ve gündelik hayat içerisinde vatandaşların katılım pratikleri hayata geçirme aşamasında çok daha örneğe sahip olduğu gerçeğidir (Vera-Zavala, 2006, s. 78). Katılımcı demokrasi, demokrasi uygulamalarının temsili model ile birlikte yaşadığı olumsuz deneyimler çerçevesinde bir çıkış yolu, bir denge unsuru olarak ortaya çıkmış ve son dönem içerisinde internetin hızla yaygınlaşması ile birlikte bir bakıma doğrudan demokrasinin modern görünümünü oluşturmuştur.

Katılımcı demokrasinin ne olduğunu değerlendirmek ya da uygunluğunu saptayabilmek öncelikle bu kavramı modern demokrasi kuramları içerisinde daha geniş bir perspektif ile ele almayı gerekli

kılmaktadır. Katılımcı demokrasi, demokrasi geleneği içerisinde liberal düşünce akımından ve demokratik gelenekten etkilenmiş, vatandaş katılımı konusundaki gelişimini bu temel düşünce akımlarından alarak şekillenmiştir. Aydınlanma dönemi düşünürleri Locke, Montesquieu, Constant ve Mill gibi isimler tarafından geliştirilen liberal geleneğe göre, kolektif mutluluğu maksimum düzeye çıkarmak için en iyi yol her bireyin kendi yaşam projesini güvence altına alan bir özerk alan sağlamaktır. Bu alan, bireyleri keyfi uygulamalardan koruyarak, bireysel hakları ve özgürlükleri güvence altına almaktadır (Motos, 2019, s. 188). Öte yandan, demokratik geleneğin ilham kaynağı, her vatandaşın kendi topluluğunun yönetimine eşit katılım yoluyla öz-yönetimi pratiği yapabilme yeteneği olarak anlaşılan “antik özgürlüktür”. Rousseau'nun, küçük bir elitin özel çıkarlarının ortak iyinin üzerinde baskın çıkmasını engellemeyi amaçlayan cumhuriyetçiliğinin merkezinde de katılım yer almaktadır. Kendi kendini yönetmeyi sağlamak için, tüm vatandaşlar toplum için en iyisinin ne olduğuna karar vermede etkin olmalıdır, yani genel iradeyi ifade etmede aktif olmalıdır. Egemenlik temsil edilemez, hem milletvekilleri hem de hükümet sadece halkın iradesinin temsilcileri olarak hareket eder (Rousseau, 1996, ss. 510-513). Bu nedenle, on sekizinci yüzyılın sonundaki liberal devrimlerden doğan temsili hükümet, daha çok liberaldir ve demokratik özelliklere sahiptir (Motos, 2019, s. 189). Temsili hükümetin temel kurumları - Anayasa, hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı - bireysel özerkliği korumak için çoğunluklara karşı bir denge oluştururlar. Öte yandan, bu modeldeki temel demokratik özellik, seçim oyu aracılığıyla gerçekleşen katılımdır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarından bu yana genel oy hakkının genişlemesi, vatandaşlar arasındaki eşitliği güçlendirse de, siyasi temsil, seçmen kitlesini milletvekilleriyle ayıran elitist bir önyargıyı da beraberinde getirerek temsiliyet kavramının sorgulanmasına ve eleştirilmesine yol açmıştır. Bu dinamikler ışığında kendine bir yol açan katılımcı demokrasi temsiliyet kavramının beraberinde getirdiği olumsuzluğu vatandaş lehine çevirmeyi hedeflemiştir.

Klasik Atina demokrasisi ile birçok değeri paylaşırsa da, Pateman ve Macpherson gibi katılımcı demokratlar, geleneksel Marksizmden uzaklaşıp doğrudan demokrasinin temsili demokrasiye tam bir alternatif olarak ne kadar işlevsel olduğunu sorgulamışlardır. Bunun yerine, devletin demokratikleştirilmesi gerektiğini, vatandaş katılımının işyerleri, yerel düzey gibi insanların yaşamlarını sürdürdüğü temel alanlara genişletilmesi gerektiğini; aynı zamanda siyasi partilere, parlamentolara ve devlet bürokrasisine de yayılması gerektiğini savunmuşlardır (Pateman, 1970, ss. 1-2). Burada, bu iddialı hedefleri teşvik etmeye yardımcı olan çağdaş mekanizmalar, referandumlar, halk inisiyatifleri ve mahalle toplantıları, günümüzde vatandaşların doğrudan katılımını teşvik etmek için başlıca kaynaklardandır (Matsusaka, 2005, s. 158). Bu uygulamaların hepsinde görülen ortak nokta, vatandaşların temsilcileri atlayabileceği ve yasa taslağı hazırlama ile esaslı siyasi kararları oylama gibi süreçlere doğrudan katılabileceği inancıdır. Özellikle referandumlar ve halk inisiyatifleri, İsviçre ve İtalya gibi ülkelerde, aynı zamanda Amerika'nın California eyaletinde önemli bir rol oynamaktadır (Budge, 1996, ss. 89-104). Ayrıca, katılımcı model, yerel düzeyde katılımcı bütçeleme, danışma konseyleri ve belediye danışmaları gibi çeşitli deneyimleri teşvik etmiş, bu uygulamalar ile modern dönem içerisinde vatandaşların yönetime yakınlaşmasına katkı sunmuştur.

Katılımcı demokrasi, aslında doğası gereği doğrudan demokrasi araçları ile ilişkilendirilmektedir. Bunun sebebi, vatandaşların karar alma süreçlerine doğrudan katılmaları gerekliliğini vurgulayan yöntemlere sahip olmasıdır (Koç, 2009, s. 84). Bu yaklaşıma göre, halkın sürekli olarak kendilerini ilgilendiren politikalarda etkili olabilmesi için katılım faaliyetlerine yönelmesi gerekmektedir. Çünkü bu demokrasi anlayışı, halkın çeşitli yollarla geniş ölçüde siyasete katılmasını teşvik etmektedir. Vatandaş, katılımcı demokraside önemli bir aktör olarak kabul edilir ve demokrasinin sağlayıcısı olarak halkın siyasi süreçlere katılması ve denetleme rolü oynaması gerektiği düşünülür. Katılım ve yurttaşlık kavramlarına verilen bu vurgu, katılımcı demokrasiyi temsili demokrasiden ayıran bir özelliktir. Katılımcı demokrasi üzerinde yoğun tartışmaların yaşanması, içeriğine ilişkin farklı görüşlerin ve özelliklerin ortaya atılmasına katkı sağlamıştır. Katılımcı demokrasinin temel prensipte anlaştığı altı özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir (Baker vd., 2004, s. 96):

- İlk olarak, sıradan vatandaşların siyasi karar alma süreçlerine yaygın katılımını içermektedir.
- İkinci olarak, katılımcı demokrasi, şu an için sadece politika olarak kabul edilen şeylerin ötesine geçerek toplumun derinlemesine demokratikleşmesini içermektedir (özellikle işletmeler,

okullar, kiliseler ve aileler gibi tüm önemli toplumsal kurumların uygulamalarına ve etik değerlerine kadar uzanmaktadır).

- Bu ikinci özellik, üçüncü bir özellikle sıkı ilişki içindedir. Katılımcı demokrasi, demokratik açıdan toplumsal etik temele dayanmalıdır. Doğru bir demokrasi sadece kurumlarla ilgili bir sorunu ifade etmemekte aynı zamanda toplumu oluşturan üyelerinin tutumları ve değerlerine de dayanmaktadır.
- Katılımcı demokrasinin dördüncü temel özelliği, tüm seviyelerde temsilci çeşitliliğini içermelidir. Özellikle mevcut liberal demokrasilere karşı, katılımın güçlü ve ayrıcalıklı grupların üyeleri tarafından domine edildiği yerlerde, katılımcı demokrasi geleneksel olarak marjinalleştirilen toplumsal grupların üyelerinin etkili ve yaklaşık olarak orantılı katılımını sağlamayı amaçlamaktadır.
- Katılımcı demokrasi, temsili demokrasi yerine geçen bir modelden ziyade temsili demokrasinin hesapverebilir yanını oluşturmaktadır. Bu yüzden, katılımcı demokrasi temsili sistemi tamamen dışlamak yerine temsilcilerin doğru bilgilendirilmesini amaçlayan hedeflere de sahiptir.
- Katılımcı demokrasinin son özelliği, iletişim yeteneği ve iletişim yöntemlerinin çeşitlendirilmesi ile ilgilidir.

Katılımcı demokrasi, normatif toplum ve siyaset anlayışına dayanan bir yaklaşım olarak gelişmiştir. Toplumsal ve siyasal deneyimlerden yola çıkarak ideal bir demokrasi modeli sunmaya çabalamaktadır. Katılımcı demokrasinin savunuları arasında, toplumun kaderini belirleyen kuralların, kamusal kararların ve iktidarın kullanımının, halkın sadece seçimlerde değil, seçimlerin dışındaki süreçlerde de kullanımı vardır. Katılımcı demokrasinin savunucuları, siyasi faaliyetin süreklilik gerektiğini ve düzenli aralıklarla yapılan seçimlerle sınırlı tutulmamasını savunmaktadırlar. Seçimlerde oy kullanma yoluyla ve siyasi partiler aracılığıyla gerçekleştirilen katılımın yeterli olmadığını düşünürler; gerçek katılımın vatandaşların siyasi süreçte aktif bir rol oynamasıyla mümkün olduğunu ve oy verme işleminin önceden alınmış kararların onaylanmasını içerdiğini ileri sürerler (Dursun, 2004, ss. 191-192).

Katılımcı demokrasi, demokratik bir topluluğun bir vatandaş olarak, kolektif karar alma süreçlerine katılmak için fırsatlara sahip olması gerektiğini iddia eder. Sonuç olarak, katılımcı demokrasi teorisi, vatandaş katılımını bazı veya tüm kolektif karar alma alanlarında sınırlamayı öneren temsili demokrasi teorilerinin yetersiz olduğu argümanı ile başlar, çünkü bu teorilerin demokratik idealini yerine getirmek için yetersiz olduğunu savunur; demokratik bir topluluğun, vatandaşların kolektif öz yönetimde yer aldığı bir topluluk olduğu idealini yansıtamazlar. Bununla birlikte, bu sadece vatandaşlara daha fazla katılım fırsatlarının sağlanması ve yerine getirilmesi gerektiği talebini içerir ve tüm temsil biçimlerinin katılımcı demokrasiye karşı olduğu anlamına gelmez.

Kuram olarak katılımcı demokrasi, oy kullanma hakkına sahip olan vatandaşların farkındalığını genişletmeyi ve oy verenlerin kamusal işlerle ilgili olarak görüş alışverişinde bulunma, görüş oluşturma ve karar alma süreçlerine katılımlarını artırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, katılımcı süreçler, bu amacı gerçekleştirmek için iki temel gereğe sahiptir (Schmidt, 2002, s. 165):

- Oy veren vatandaşların önceliklendirdiği konuların yalnızca dışsal değil, aynı zamanda da içsel faktörlere de bağlı olduğu gerçeği.
- Topluluk çıkarlarıyla uyumlu olan ve resmi bir şekilde temsil edilebilen çıkarların belirlenmesi.

Katılımcı kurumlar, hükümet yetkilileri ve vatandaş katılımcıların eylemleri aracılığıyla demokrasinin kalitesini derinleştirme potansiyeline sahiptir. Bu, daha önce erişimleri engellenen bireylere hak ve faydaları genişleterek gerçekleştirilir. Kenneth Roberts'a göre, 'demokrasinin derinleştirilmesinin mantığı, politik alanında halk egemenliğini yoğunlaştırmaktır, yani elitist veya bürokratik kontrolün hiyerarşik biçimlerinden daha doğrudan katılım yoluyla halkın kendi kendini belirleme biçimlerine geçmektir (Roberts, 1988, s. 30).

Demokratik devletlerde vatandaş ile yönetim⁴ arasındaki ilişkiler sisteminde, katılımcı demokrasinin ifadeleri, katılımcı bütçeler, referandumlar, sivil yasama girişimleri, toplum yöneticileri, vatandaş kurulları ve birçok ilave örnek gibi eylemlerde belirgin hale gelmektedir. Katılımcı demokrasinin amacı, vatandaş bilgi ve siyasi deneyim aşılayarak geliştirmek ve aynı zamanda onun ile hükümet kurumları ve politika yapıcılar arasındaki var olan uçurumları azaltmaktır (Schwartz & Galily, 2017, s. 277).

Benjamin Barber, gelecekteki demokrasiyi vurgulayarak ve güçlü bir demokrasi perspektifiyle, katılımcı bir siyaset tarzının varlığına dikkat çekmektedir. Güçlü demokrasi, yurttaşlar için temsilci yönetimden ziyade yurttaşların kendi kendilerini yönettiği katılımcı uygulamalara atıfta bulunarak gerçekleştirilebilir. Burada etkili yurttaşlık için gereken şart, her düzeyde ve her durumda katılımın sağlanması değil, özellikle temel politika kararları alınırken yeterince sık bir şekilde ve kendi kendilerini yönetme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesidir. Çünkü güçlü, katılımcı demokrasinin önemli bir noktası, her yurttaşın kendi siyasetçisi olma yeteneğine sahip olmasıdır (Barber, 1995, s. 200).

Katılımcı demokrasi teorisine Pateman'dan daha farklı yaklaşan Macpherson, katılımcı demokrasiyi "parlamento veya kongre yapıları aracılığıyla işleyen" bir yapı olarak tanımlayarak var olan sistem içerisindeki dinamiklerin geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Macpherson'a göre, katılımcı demokrasinin amacı bireylere kendi gelişimini sağlama imkanı vermek iken aynı zamanda "daha adil ve insanı bir toplum" için çalışmaktır. Pateman işyerinde katılımın bir savunmasını yaparken, Macpherson zaten var olan geleneksel siyasi kurumları demokratikleştirmeyi amaçlar; çünkü onun görüşüne göre bu kurumlar beklenenin aksine demokratik değildir. Bu durumda, modern kitle toplumunun karakteri göz önüne alındığında bu hedefe nasıl ulaşılabileceği sorusu ortaya çıkar. Ona göre sistemin tamamen katılımcı süreçlere ya da doğrudan uygulamalara evrilmesi mümkün değildir, bu sistem içerisinde muhakkak ki bazı aşamalarda temsilciler bulunmalıdır. Bu nedenle Macpherson, katılımcı demokrasi teorisine tabanında doğrudan demokrasinin ve her seviyenin üstünde delege demokrasinin bulunduğu "piramid bir sistem" tanımlayarak katkıda bulunmuştur (Macpherson, 1977, s. 114). Ona göre demokrasi ancak insanlar aktif ve katılımcı süreçlerin etkin kullanıldığı zaman gelişme gösterebilmektedir.

4. Katılımcı Demokrasinin Avantajları ve Açmazları

Günümüzde katılımcı demokrasi anlayışının yükselmesiyle birlikte, dünyayı etkisi altına alan siyasal anlayış, daha önce olmadığı kadar, katılıma dayanan bir siyasal kültür haline dönüşmektedir. Sözü edilen katılım olgusu, sadece yöneticiler ve yasama meclisini belirli aralıklarla seçme ya da referandumlara katılımla sınırlı kalmayıp, kamusal politikalara yön veren kararlara ve eylemlere katılma biçiminde gelişimini sürdürmektedir. Yurttaşların katılım konusundaki istekleri, yönetimdekilerin katılıma olan inancı ve katılımın yöntemi ve ölçeği, yönetim sürecinde olumlu sonuçlar almanın şartlarıdır (Keleş vd., 2020, s. 12).

Katılımcı demokrasiyi destekleyenler, etkili vatandaş katılımının sadece daha iyi kararlar almayı teşvik etmeye kalmayacağını, aynı zamanda topluluk duygusunu güçlendireceğini ve toplu karar alma sürecini iyileştirerek yönetim sürecine daha fazla kabul ve saygı getireceğini, böylelikle toplumsal istikrarı desteklediğini savunmaktadır. Bu nedenle, "katılma" kavramının ne anlama geldiğinin anlaşılması gerektiği ve bu sürecin neyin dahil edilmesi gerektiği konuları da önem kazanmaktadır. Katılma, kamu politikalarının belirlenmesi, uygulanması ve denetlenmesine katılım veya iktidarı elinde bulunduran kurumlar ve bireylerin aldığı kararları etkilemeye yönelik tüm faaliyetler olarak tanımlanabilir (Çiççi, 1996, s. 10). Bunun yanı sıra "karar verme sürecine etki etme yeteneği ve süreci" olarak da ifade edilmektedir (Roberts, 1997, s. 125). Katılımcı demokrasinin, katılıma bakış açısında vatandaş karar alma süreçlerinin merkezinde yer alarak, süreci yönlendirebilme ve etkileyebilme gücüne sahiptir. Yöneticiler ve vatandaşlar arasındaki iletişim daha yatay olarak kurulmakta ve yöneticiler bir bakıma aracı konumda yer almaktadır. Gerçek bir katılım süreci, vatandaşlara toplumsal süreç içerisinde türlü katılım yollarının açılması ile sağlanabilmektedir (Keleş, 2014, s. 82).

---

⁴ Burada örneğin, Türk Edebiyatı içerisinde de Mehmet Akif Ersoy, doğrudan katılım unsurlarını vurgulamasa da vatandaş ve aydın içerisinde yalın dil kullanımının vatandaş yakınlaştırdığını dile getirmektedir (Çağlar, 2022, s. 134).

Katılımcı demokrasi, kamusal temsilcilerin gücünün kötüye kullanılmasını önlemek için gereklidir. Bu süreci destekleyenler, katılımın vatandaşların karar alma süreçlerini etkileme ihtimallerinin siyasi ilgiyi arttırabileceğine en azından katkıda bulunabileceğine inanmaktadırlar (Schwartz & Galily, 2017, s. 278).

Bireylerin katılımının önemli olduğu demokratik süreç, vatandaşların onayının yönetim için gerekliliğini vurgulamaktadır. Çünkü katılım, vatandaşların sadece oy verenler şeklinde tanımlandığı bir kavramı değil, ek olarak karar alma süreçlerinde de aktif rol alan temel katılımcılar olarak değerlendirildiği çok boyutlu bir aşamayı ifade etmektedir. Demokratik karar süreçleri, bir kararın etkilediği herkesin, o kararın alınma sürecine katılma hakkını taşıdığı varsayımına dayanır. Bu bağlamda, katılım demokratikleşme sürecine bir dizi fayda sağlar. Bu faydalar şunlardır: a- Yönetim kararlarının daha iyi noktaya gelmesi, katılım ile sağlanır, b- Toplum genelinde huzur, hoşgörü ve güven katılım vasıtası ile sağlanır., c- Maliyet açısından tasarruf sağlamak katılım ile daha mümkün hale gelir (TEPAV, 2014, s. 19).

Demokrasinin gerekliliklerinin yerine getirilmesinde özellikle, uzlaşma kültürünün gelişmesinde ve karar mekanizmalarının vatandaşlarla bütünleşmesinde katılımcı demokrasi bir takım avantajlı noktalara sahiptir. Bunları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Zavala, 2006, ss.19-21; Demirci, 2010, s. 24, Özden, 2020, ss. 65-66):

- Katılımcı demokrasi, toplumsal inşanın oluşturulmasında vatandaşların bilgilendirilmesine olanak sağlar.
- Çoğulculuk anlayışı çerçevesinde, katılımcı demokrasi yalnızca çoğunluğun değil aynı zamanda azınlıkların da seslerini duyurmalarına fırsat tanır.
- Yerel ve ulusal düzeyin yanı sıra küresel düzeyde de sorunların çözümünde katılımcı demokrasi bir denge sağlamaktadır.
- Vatandaşların kamu politikalarına (özellikle bölüşüm politikaları) ortak edilmesini hedefleyerek, katılımcı demokrasi vatandaşların güvenini kazanmayı amaçlar.
- Katılımcı demokrasi, bireylerin kendi yaşamlarına ilişkin kararlarda söz sahibi olmalarına imkân verir.
- Halkın katılımıyla karar süreçleri meşrulaşır.
- Eşit fırsatlar sağlayarak toplumsal dışlanma sorunlarını engeller.
- Vatandaşların politika yapım süreçlerine katılması, bilgi ve deneyimlerini artırarak yurttaşlık bilincinin gelişimine katkı sağlar.
- Aynı zamanda, katılımcı demokrasi müzakere eden, tartışan ve bilgi paylaşan vatandaşların yakınlaşmasına, sosyal sermayenin artmasına ve toplumsal uyumun sağlanmasına yardımcı olur.

Bunun yanı sıra katılımcı demokrasinin hem vatandaşlık pratiği hem de bir denge unsuru olarak demokrasi modelleri içerisinde ön plana çıkmasında etkin olan avantajları noktalarını şu şekilde sıralamak da mümkündür (Putnam, 2000, ss. 17-25; Demirci, 2010, s. 24; COE, 2005, s. 13; Verba & Nie, 1972, ss. 30-40):

- *Daha İyi Kararlar:* Katılımcı demokrasinin en önemli avantajlarından biri, vatandaşların karar alma süreçlerine aktif katılımı sayesinde daha iyi ve kapsayıcı kararların alınmasıdır. Farklı bakış açıları ve deneyimlerin bir araya gelmesiyle daha bilgili ve sağlam kararlar alınabilir.
- *Toplumsal Güven ve Uyum:* Katılımcı demokrasi, vatandaşların karar süreçlerine dahil edilmesiyle toplumsal güveni artırabilir. Vatandaşların katılımı sayesinde kararlar daha adil ve şeffaf bir şekilde alındığı için toplumun genelinde daha fazla uyum ve güven oluşabilir.
- *Çoğulculuk ve Azınlık Hakları:* Katılımcı demokrasi, sadece çoğunluğun değil, azınlıkların da seslerini duyurmasına olanak tanır. Bu, toplumsal çeşitliliği ve farklı görüşleri daha iyi temsil etme fırsatı sunar.
- *Denge ve İstikrar:* Katılımcı demokrasi, yerel düzeyde demokrasinin güçlenmesine ve küresel düzeyde sorunların çözülmesine yardımcı olabilir. Katılımcı süreçler, toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarını dengelemeye yardımcı olabilir ve böylece toplumsal istikrarı artırabilir.

- *Vatandaş Güveni ve Temsiliyet:* Katılımcı demokrasi, vatandaşların kamu politikalarına katılması sayesinde vatandaşların politika yapım süreçlerine güvenini kazanmayı hedefler. Bu da vatandaşların kendilerini daha fazla temsil edildiği ve etkilediği hissini artırabilir.
- *Yurttaşlık Bilinci ve Eğitimi:* Katılımcı demokrasi, vatandaşların politika yapım süreçlerine aktif olarak katılmalarını teşvik ederek yurttaşlık bilincini artırabilir. Vatandaşların politik konularda daha bilgili ve bilinçli olmalarına olanak sağlar.
- *Meşruiyet ve Karar Kabulü:* Halkın katılımı, karar süreçlerini daha meşru ve kabul edilebilir kılabilir. Vatandaşların katılımı sayesinde alınan kararlar daha geniş bir yelpazede destek bulabilir.
- *Sosyal Sermaye ve Toplumsal Uyum:* Katılımcı demokrasi, vatandaşların etkileşimde bulunarak tartıştığı ve fikir alışverişinde bulunduğu bir platform sağlar. Bu tür etkileşimler sosyal sermayeyi artırabilir ve toplumsal uyumu destekleyebilir.

Bu avantajlar, katılımcı demokrasinin demokratik süreçleri derinleştirebileceği ve toplumsal gelişmeyi teşvik edebileceği şekillerde ortaya çıkmakla beraber, burada önemli bir ayrım hem vatandaşların hem de yöneticilerin katılım hususunda istekli ve hevesli olmalıdır. Katılımcı demokrasi, güncel ve çağdaş uygulama mekanizmalarına/yöntemlerine ihtiyaç duyduğu için, bu sürecin beslenebilmesi karşılıklı uyuma bağlıdır.

Katılımcı demokrasi, denge sağlayan bir yaklaşım olarak kabul edilse de, çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Schmidt, katılımcı demokrasinin zorluklarını altı ana başlık altında sıralar ve katılımcı demokrasinin gerçekleştirilmesinin bazı aşamalarda güçleştiğini vurgular. Schmidt'e göre, katılımcı demokrasinin karşılaştığı açmazlar şunlardır (Schmidt, 2002, ss. 169-170):

- *Normatif Öncelik:* Bir teori olarak, katılımcı demokrasi genellikle normatif bir bakış açısına sahip olabilir. Bu yaklaşım sıklıkla gerçekçilikten uzaklaşarak temel değerlere odaklanır. Eleştirel bakış açısına göre, katılımcı demokrasinin işaret ettiği vatandaşların özgüvenlerini ve yeteneklerini geliştirdiği iddiası inandırıcılıktan uzaktır.
- *Ütopik olma:* Katılımcı öğretisi, oldukça iyimser bir bakış açısına sahiptir. Özellikle, bireyin kendi kişisel çıkarını en yüksek düzeye çıkararak bir aktör olduğunu ve toplumsal dayanışmayı sadece özel durumlarda istediğini ve başarabileceğini göz ardı etmektedir.
- *Tocqueville Sorunu:*⁵ Demokratikleşme zamanla, çoğunluğun ya da azınlığın despotizmine dönüşme riskini taşımaktadır.
- *Yüksek Hareketlilik ve İstikrarsızlık:* Genişlemeci bir demokrasi, siyasal sistemde aşırı katılım ve talep üretme eğilimindedir ve bu da çatışma ile uzlaşma arasındaki dengeyi bozabilir. Aşırı katılım, istikrarı bozabileceği gibi, siyasal düzenin istikrarını tehlikeye atabilir.
- *Çok boyutlu olamama:* Katılımcı demokrasi, etkinlik sorunlarını ve hedef çatışmalarını ihmal ettiği eleştirilerine maruz kalmıştır. Katılımın maksimize edilmesi amaçlandığı için, üretilen siyasal kararların kalitesi ve sonuçları göz ardı edilebilir.
- *Vatandaş Yetkinliğinin Aşırı Vurgulanması:* Katılımcı demokrasi, bilinçli vatandaş olgusuna yüklediği anlam sebebi ile kaynakların etkin kullanımı ve ortalama bir vatandaşın siyasal yetkinliğini konularını abarttığı eleştirilerine maruz kalmıştır. Eleştiri, sınırlı zaman bütçesi ve vatandaşların kapsamlı katılım için yeterli hazırlık yapmama gibi faktörlerle desteklenmektedir.

Bunun yanı sıra katılımcı demokrasi zaman ve kaynak açısından da eleştirilere maruz kalmıştır. Burada insanların gündelik hayat içerisindeki meşguliyetleri sebebi ile katılım süreçlerine vakit ayırmada sorun yaşamaları, ya da her kararın vatandaşa sorulması durumunda acil alınması gereken kararlarda gecikmelerin yaşanabileceği ortaya çıkan eleştiriler içerisinde yer almaktadır. Bu durum süreci “oyalayıcı” ve “yavaşlatıcı” bir aşama olarak gördüğünden, katılımcı demokrasi ütopik bir düşünce olmakla nitelendirilerek, verimlilik kaybına yol açabileceği endişeleri yaygınlık kazanmıştır.

5. Sonuç

⁵ Tocqueville, çoğunluğun tiranlığı ve bireyciliğin demokratik süreçlerde ortaya çıkabilecek önemli tehlikelerden olduğunu belirtmektedir. Çoğunluğun tiranlığı, çoğunluğun oyunu alarak her şeyi yapmaya kalkışan bir yönetimin ortaya çıkması şeklinde tanımlanmaktadır (Tocqueville, 2016, ss. 260-263).

Temsili demokrasinin yaşadığı meşruiyet krizleri ve siyasi katılım eksiklikleri, katılımcı demokrasinin önemini ve potansiyelini vurgulamıştır. Katılımcı demokrasinin avantajları incelendiğinde, halkın doğrudan katılımının demokratik karar alma süreçlerini zenginleştirdiği ve toplumsal çeşitliliği daha iyi temsil ettiği görülmektedir. Halkın aktif katılımı, yönetimlerin daha şeffaf, hesap verebilir ve adil olmasını sağlayarak toplumun genel refahını artırabilir. Katılımcı demokrasi, inovasyonu ve yenilikçi çözümleri teşvik ederek daha sürdürülebilir politikaların oluşturulmasına da olanak tanır. Ancak katılımcı demokrasinin karşılaştığı bazı açmazlar da göz ardı edilemez. Katılımcılığın arttığı bir ortamda, karar alma süreçlerinin yavaşlaması ve etkili uzlaşmaların zorlaşması gibi sorunlar ortaya çıkabilir. Ayrıca, halkın eşit katılımını sağlamak ve manipülasyonları önlemek için güçlü bir altyapı gerekliliği de bulunmaktadır.

Meşruiyet krizi yaşayan temsili demokrasiler için katılımcı demokrasi, toplumsal dengeyi sağlama potansiyeli taşıyan bir alternatif sunmaktadır. Katılımcı demokrasinin eksiklikleri ve potansiyel riskleri, uygun mekanizmalar ve dengeleyici yaklaşımlarla ele alınabilir. Örneğin, çeşitli dijital platformlar ve katılımcı süreçlerin tasarımında uzmanlaşmış kurumlar, katılımcı demokrasinin etkin bir şekilde uygulanmasına yardımcı olabilir. Katılımcı demokrasi ile ilgili tartışmalar, katılımcı demokrasinin kendine has yani özgün sorunları olduğu gibi eşitlikçi bir topluma geçişte yaşanan zorlukları da ilgilendirmektedir.

Somut olarak katılımcı demokrasinin üç temel sorunu bulunmaktadır. Bunlar, katılımın monistik⁶ bir meşruiyet sunma eğilimi, erdemli vatandaşın yanılgısı ve kurumsal kesinlik eksikliğidir. Katılımcılık ideali, vatandaşın sadece bir siyasi duruş ifade etme kapasitesinin, kolektif kararı etkileyen bir içsel değeri temsil ettiği ve pratik sonuçlarına bakılmaksızın (ifade edici haklılık) özünde değer taşıdığını ifade eder. Burada, katılımcı demokrasinin savunucuları, katılımı ilişkilendirilen değerlerin çeşitliliğini göz ardı ederek, ifade edici, eğitimsel ve epistemik değerlerin çoğu katılımcı deneyimde birbirleriyle son derece uyumsuz olduğunu gösteren ampirik kanıtları görmezden gelme eğilimindedir. Bu nedenle, bu değerler arasında öncelikler belirlemek için monistik yaklaşımı feda etmek gerekmektedir. Katılımcı demokrasinin ikinci yanılgısı, vatandaşların ilgi ve bilgi düzeylerinin yüksek olduğu yanılgısına düşmesidir. Son on yıllarda yapılan çalışmalar, önemli bir yüzdeye sahip bireylerin anlamlı konularda tutarsız görüşlere sahip olduğunu ve hatta politik sistemleri hakkında temel bilgileri bile bilmediğini ortaya çıkarmıştır (Motos, 2019, s. 189). Burada oluşturulmuş mekanizmalarda ilgisiz ve hoşnutsuz olan vatandaşların katılımında bulunmasının süreci yavaşlattığı ya da eksik temsil sebebi ile her kesimden vatandaşın süreçte temsil edilememesi riski söz konusudur. Üçüncü olarak geniş bir katılım kavramı, halkın çoğunluğu kavramındaki belirsizlik, iş bölümü ve zaman konusundaki sorunlar sebebi ile kurumsal anlamda “yapılabilir” bir anlayışa sahip olmamakla eleştirilmektedir. Bu bağlamda, tüm vatandaşların önemli bir kısmını hayatlarını bilgi öğrenerek, tartışarak ve kararlar alarak geçirmeleri gerektiğini önermek, katılımı modern yaşamın aile, boş zaman veya iş gibi diğer önemli alanlarının üzerine koymayı gerektirir. Bu sebeple katılımcı demokrasinin temsili mekanizmalarla da desteklenebilmesi önerilmekte, bu birlikteliğin katılımcı demokrasinin eksik temsile ya da zaman/maliyet kaybına sebep olabileceği risklerini azaltabileceği değerlendirilmeler arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, vatandaşlık pratiğini güçlendirmek ve demokratik sistemleri daha sağlam hale getirmek için katılımcı demokrasi önemli bir araç olarak görülmelidir. Mevcut demokratik modellerin eksikliklerini ve zorluklarını ele almak için katılımcı demokrasiye doğru adımlar atmak, toplumsal katılımı artırabilir ve meşruiyet krizlerini aşmada yardımcı olabilir. Bu bağlamda, gelecekteki çalışmaların, katılımcı demokrasinin farklı boyutlarını daha detaylı incelemeye ve uygulama alanlarını genişletmeye odaklanması önem arz etmektedir.

⁶ Monizm, bircilik, tekçilik anlamı taşımaktadır. Yani her şeyin tek bir kaynaktan geldiğini savunan felsefi bir yaklaşımdır.

Kaynakça

- Aristoteles, (2014). Politika. Çeviren: Mete Tunçay. İstanbul: Remzi Kitabevi. 16. Basım
- Baker, J., Lynch, K., Cantillon, S. ve Walsh, J. (2004). Equality From Theory to Action. Palgrave Macmillan, New York.
- Barber, B. (1995). *Güçlü Demokrasi*. M. Beşikçi (çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bassiouni, C. (1998). Toward A Universal Declaration On The Basic Principles Of Democracy: From Principles To Realization, Cornillon, P. ve arkadaşları (Ed.). *Democracy: Its Principles And Achievement* içinde. The Inter-Parliamentary Union, Switzerland. 1-21.
- Budge, I. (1996). The New Challenge of Direct Democracy. Cambridge: Polity Press.
- COE (2009), Code Of Good Practice For Cıvıl Participation In The Decision-Making Process, Conference of INGOs, s. 9-14.
- Cunningham, F. (2002). *Theories of Democracy: A Critical Introduction*. London: Routledge.
- Çağlar, Y. (2022). Mehmet Akif'in Dil Anlayışı "Fır'avn ile Yüz Yüze" Şiirinin Dil ve Üslup Açısından İncelenmesi. İçinde (Edt. Vatandaş, C., Çağlar, Y. ve Öztaş, S.) Mehmet Akif Ersoy: Hayatı-Düşünceleri ve Eserleri. Ankara: TBMM Yayınları.
- Çitçi, O. (1996). Temsil, Katılma ve Yerel Demokrasi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 5-14.
- Dahl, R. (2015). *Demokrasi Üzerine*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Demirci, M. (2010). Katılımcı Demokrasi Açısından Kent Konseyleri: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 21-46.
- Dursun, D. (2004). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Gamble, A. (2014) Crisis Without End? The Unravelling of Western Prosperity. New York: Palgrave.
- Göymen, K. (2014). Önsöz. İ. İzci (Ed.). *Katılımcı Yerel Yönetim* içinde. İstanbul: Sosyal Demokrasi Vakfı Yayınları, 11-19.
- Habermas, J. (1975) Legitimation Crisis. Boston: Beacon Press.
- Held, D. (1991). The Possibilities of Democracy: A Discussion of Robert Dahl and Its Critics. *Theory and Society*. Vol: 20(6). s. 875-889.
- Keleş, R., Erbay, Y. Ve Görmez, K. (2020). Türkiye'de ve Avrupa'da Yerel Temsil ve Katılım. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (2014). Yerinden Yönetim ve Siyaset. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Koç, T. (2009). Yerel Demokrasi, Katılım ve Yönetişim: Adana Örneği. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koselleck, R. (1988) Critique and Crisis: Enlightenment and the Pathogenesis of Modern Society. Cambridge: MIT Press.
- Macpherson, C. B. (1977). The Life and Times of Liberal Democracy. Oxford: Oxford University Press.
- Matsusaka, J. (2005). The Eclipse of Legislatures: Direct Democracy in the 21st Century. *Public Choice*, 124(1/2), 157-177.
- Motos, C. R. (2019). 'Let the Citizens Fix This Mess!' Podemos' Claim for Participatory Democracy in Spain. *Politics and Governance*. Volume: 7 (2). 187-197.
- Özden, M. (2020). Katılımcı Demokrasi: Trakya'da Yerel Katılım Pratikleri. Ankara: Gazi Yayınevi.
- Parlak, B. (2011). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Pateman, C. (1970). Participation and Democratic Theory. Cambridge: Cambridge University Press.

- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Roberts, K. (1988). Deepening Democracy? The Modern Left and Social Movements in Chile and Peru. Stanford: Stanford University Press. s. 30.
- Roberts, N. (1997). Public Deliberation: An Alternative Approach to Crafting Policy and Setting Direction. *Public Administration Review* 57(2): 124-132.
- Rousseau, J. J. (1996). On the Social Contract. In D. Wootton (Ed.), *Modern political thought* (pp. 464–534). Indianapolis, IN: Hackett.
- Runciman, D. (2015) *The Confidence Trap: A History of Democracy in Crisis from World War I to the Present*. Princeton: Princeton University Press.
- Sartori, G. (2014). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. T. Karamustafaoğlu, ve Turhan Mehmet, (çev.) Bursa: Sentez Yayınları.
- Schmidt, M. G. (2002). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*. M. E. Köktaş (çev.) Ankara: Vadi Yayınları.
- Schumpeter, J. A. (2007). *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*. H. İlhan (çev.) Ankara: Alter Yayınları.
- Schwartz, D. ve Galily, D. (2017). The Feasibility of Participatory Democracy: Examination of the Influence of the Phenomenon of Registration to Parties in Israel on the Level of the Citizen's Political Participation. *Open Journal of Political Science*. Vol: 7. s. 276-282.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle Kalkınma*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sözen, Y. (2015). Karşılaştırmalı Siyaset: Temel Konular ve Yaklaşımlar, içinde "Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler". İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 3. Baskı.
- Streeck, W. (2014) *Buying Time: The Delayed Crisis of Democratic Capitalism*. New York: Verso.
- Studabaker, B. (2023). Legitimacy Crises in Embedded Democracies. *Contemporary Political Theory* Vol. 22, 2, s.230–250.
- TEPAV (2014). Yönetişim ve Katılım Etkili katılım için Araçlar, Yöntemler, Mekanizmalar, "Yönetişim ve Katılım Rehberi, Stratejik Yerel Yönetişim Projesi, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü hazırlayanlar: Anke Ruige, Sezin Üskent, Pavel Micka, s.40-74.
- Tocqueville, A. D. (2016). *Amerika'da Demokrasi*. S. S. Özdemir (çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uslu, A. (2015). Demokrasi. G. Atılğan, ve A. AYTEKİN (Ed.), *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinlerarası İlişkin içinde* İstanbul: Yordam Yayınları.
- Verba, S. ve Nie, N. (1972). *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Zavala, A. V. (2006). *Katılımcı Demokrasi: Dünyadaki Katılımcı Demokrasi Deneyimleri*. Ankara: Dipnot Yayınları.